

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel 22.12.2006
KOM(2006) 862 lõplik

**KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE, EUROOPA PARLAMENDILE,
EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE,
REGIOONIDE KOMITEELE JA EUROOPA KESKPANGALE**

Viis aastat euro pangatähti ja münte

{SEK(2006) 1786}

1. SISSEJUHATUS

Euro võeti kasutusele 11 ELi liikmesriigi ühisrahana 1. jaanuaril 1999. aastal ning 1. jaanuaril 2001 liitus euroalaga Kreeka. See oluline sündmus jäi argielus veidi tagaplaanile, kuna 12 riigi tarbijad jätkasid maksete tegemisel omavääringus pangatähtede ja müntide kasutamist. Kuni 2001. aasta lõpuni sai eurot kasutada ainult arveldusrahana, näiteks tšekkide ja pangaülekannete valuutana, kuigi alguses kasutati seda võimalust suhteliselt vähe.

1. jaanuaril 2002 lasti euro pangatähed ja mündid ringlusse ning ühisraha sai käegakatsutavaks reaalsuseks üle 300 miljoni euroala elaniku jaoks, kes teevad aastas kokku ligikaudu 300 miljardit jaemüügi maksetehingut, millest üle 80% tehakse sularahas. Pärast sujuva ja hästi ettevalmistatud üleminekuperioodi möödumist on ringluses olevate pangatähtede koguväärtus peaaegu kolmekordistunud (221 miljardilt eurolt 2002. aastal 595 miljardile eurole 2006. aasta lõpus), seevastu müntide hulk on suurenenud mõõdukamas tempos (vastavalt 13 miljardilt eurolt 1. jaanuaril 2002. aastal 17,6 miljardile).¹

Ka naaberriikides või -piirkondades, eelkõige seal, kus eurot kasutatakse maksete tegemisel või hoiustamisel, ning paljudes turismisihtkohtades kogu maailmas ollakse ühisrahaga ära harjunud. Euroopa Keskpanga (EKP) hinnangu kohaselt hoitakse 10–20% ringluses olevate euro pangatähtede koguväärtusest väljaspool euroala.

Euro sularaha on 12s euroala riigis hästi vastu võetud, arvestades asjaolu, et elanikkond pidi kohanema mitte ainult uute pangatähtede ja müntidega, millel on senisest omavääringust erinev struktuur, vaid ka uue hinna- ja väärtusskaalaga.

Käesolevale teatisele on lisatud komisjoni talituste töödokument, mis annab üksikasjalikumat teavet teatise esile tõstetud põhiküsimuste kohta.

2. TEABEL ON ENDISELT OLULINE ROLL

Komisjoni korraldatud küsitlusest² ilmnes, et teatavates valdkondades puudub endiselt piisav teave euro kohta. Muudes valdkondades on levinud väärarusaamad. See viitab vajadusele teha täiendavaid jõupingutusi ELi avalikkuse teavitamiseks eurost.

Vähene teadlikkus euro eelistest

Enamik euroala kodanikest ei ole mõnest euro eelisest teadlikud. Näiteks teab vaid ligikaudu veerand või veelgi vähem euroala kodanikest (23%), et nad ei pea maksma lisatasu teises euroala riigis pangakaardiga raha arvelt väljavõtmise, pangakaardiga maksmise (27%) ega euroala piires pangaülekande tegemise eest (16%).

¹ Euroopa Keskpanga andmed. Viimased andmed kajastavad 2006. aasta oktoobrit.

² Vt 2006. septembris korraldatud kiiruuringud Eurobaromeeter 193 – „Euroala, viis aastat pärast Euroopa ühisraha kasutuselevõtmist” ja Eurobaromeeter 191 – „Euro kasutuselevõtt uutes liikmesriikides“.

Veelgi suuremat vajadust teabe järele tuntakse neis uutes liikmesriikides, kes liituvad euroalaga tulevikus ja kus enamik inimesi on seisukohal, et neid on eurost vähe teavitatud. Samal ajal näitavad küsitlustulemused, et halvasti informeeritud inimesed tunnevad enim eelseisva eurole ülemineku suhtes vastumeelsust ja hirmu.

Juurdunud väärarusaamad

Muudes valdkondades on juurdunud teatavad väärarusaamad. Näiteks arvab enamik euroala vastanutest (93%), et euro kasutuselevõtuga on kaasnenud hinnatõus. See väärarusaam on levinud ka tulevikus euroalaga liituvate riikide elanike seas, kuivõrd keskmiselt 45% kümne viimati liitunud liikmesriigi vastanutest usub, et euro kasutuselevõtt nende riikides suurendab inflatsiooni. See arvamus on vastuolus Euroopa Keskpannga statistikaga, mille järgi on euroala aastane inflatsioon alates euro kasutuselevõtust 1999. aastal olnud alla 2,4%.

Hindade esitamine kahes vääringus võib takistada eesmärgile jõudmist

Kõnealuse küsitluse tulemused näitavad, et mõttes eurodes arutamise tendents jätkub, kuid küllaltki aeglaselt. Igapäevaseid sisseoste tehes arvutab enamik euroala elanikkonnast (57%) eurodes, samal ajal kui iga viies arvutab siiani oma riigi vääringus. Kallite ostude puhul, näiteks auto ja maja puhul, arvutab enamik inimesi siiski oma riigi vääringus (keskmiselt 40%) ning ainult väike osa neist arvutab mõttes eurodes (29%).

Pärast viieaastast kohanemist euroga peab komisjon taas rõhutama oma varasemat soovitus³, et hindade esitamisest kahes vääringus tuleks võimalikult kiiresti loobuda (v.a Sloveenias). Üleminekuperioodi varases etapis hindade kahes vääringus esitamisest on tarbijatele abi, kuid teatava aja pärast hakkab see takistama eurole üleminekut, kuna võimaldab tarbijatel endiselt arvutada oma riigi vääringus ja lükkab seeläbi edasi harjumist uue hinna- ja väärtusskaalaga.

3. EURO PANGATÄHED JA MÜNDID – TULEVIKUVÄLJAVAATED

3.1. Üldine raamistik

Nii euro pangatähed kui ka mündid on seaduslikud maksevahendid kõigis euroala riikides. Euro pangatähtede tootmise ja emiteerimise eest vastutab ainult Euroopa Keskpank. Euroopa Ühenduse asutamislepingus on euromüntide jaoks sätestatud eraldi raamistik, kuna euromüntide tootmine ja emiteerimine on liikmesriikide, mitte Euroopa Keskpannga ülesanne. See seletab ka seda, miks kujutatakse euromüntidel riikidele eriomaseid jooni. Nii euro pangatähti kui ka münte lasevad ringlusse euroala riikide keskpangad.

Euromüntide valmistamise üle otsustatakse ja seda korraldatakse riigi tasandil ning tavaliselt vastutab selle eest iga riigi rahapada, v.a need riigid, kellel rahapada ei ole ja kes tellivad mündid teistelt tootjatelt.

Euro pangatähed ja mündid erinevad ka euro sularaha käibelelaskmisest saadava emissioonitulu poolest (vt punkt 3.5), mis pangatähtede puhul laekub eurosüsteemile ja müntide puhul liikmesriikidele.

³ Vt KOM(2002) 747 lõplik, 19.12.2002: Euro pangatähtede ja müntide kasutuselevõtmine – aasta hiljem.

3.2. Euro pangatähed ja mündid tulevikus – kohandused ja võimalikud parandused

Euro pangatähed ja mündid on tooted, mida püütakse pidevalt täiustada, tõstes eelkõige nende kvaliteeti ja usaldusväärsust ning muutes need kasutajasõbralikumaks. Võltsitud euro pangatähtede ja müntide arv on võrreldes ringlusesolevate eurode koguhulgaga väga väike ja kindlasti väiksem kui USA dollari pangatähtede puhul.

Euro pangatähed

Euroopa Keskpank hakkas peagi pärast euro sularaha kasutuselevõtmist tootma uut pangatähtede seeriat, eelkõige pangatähtede turvaelementide ajakohastamiseks, et kaitsta neid võltsimise eest. Euro pangatähtede uue seeria väikse nimiväärtusega paberrahad lastakse käibele käesoleva kümnendi lõpupoolel ja sellele järgnevad teatava intervalliga suure nimiväärtusega paberrahad.

Euromündid – liikmesriiki tähistavad küljed

Euromüntide süsteemi sidususe tagamiseks otsustas nõukogu 2003. aastal, et ringluse lastavate euromüntide standardsed liikmesriiki tähistavad küljed peaksid jääma samaks kuni 2008. aasta lõpuni („moratorium”).⁴ Liikmesriikidel lubati siiski lasta käibele 2-euroseid mälestusmünte tähistamaks konkreetseid sündmusi, kuid teatavate koguse- ja sageduspiirangutega. Sellised mälestusmündid on tavalised käibelolevad mündid, kuid nad erinevad käibemüntidest selle poolest, et nende liikmesriiki tähistav külj kujutab teatavat liikmesriigis toimunud sündmust. Liikmesriigid võivad käibele lasta ka euro meenemünte, näiteks väärismetallist, kuid need on seadusliku maksevahendina käibel ainult neid emiteerivas riigis ega ole ettenähtud ringluse laskmiseks.

Nõukogu tulevane otsus euro käibemüntide liikmesriike tähistavate külgede kohta, mis tuleks vastu võtta enne moratoriumi lõppemist 2008. aasta lõpus, on väga tähtis ja see tuleb hoolikalt ette valmistada. Komisjon korraldab 2007. aastal euroala elanike küsitluse, et teada saada rahva arvamust ja eelistusi sellega seotud küsimustes.

Euromündid – ühised küljed

Muudetud on viie suurema nimiväärtusega münti kujundust, mille ühisel küljel oli varem kujutatud Euroopa kaart 15 endise ELi liikmesriigiga. Sloveenia on esimene riik, kus võetakse 1. jaanuaril 2007 kasutusele uued ühiste külgedega mündid. Praegu valmistatakse ette 12 varem liitunud euroala riigi üleminekut uute müntide tootmisele. Enamik neist võtab uued ühiste külgedega mündid seniste asemel kasutusele juba 2007. aasta jooksul ning ülejäänud teevad seda 2008. aastal.

3.3. Pangatähtede ja müntide tootmine ning hoiustamine – suurem tõhusus

Euro pangatähtede tootmine on korraldatud detsentraliseeritult ja ühiskasutuse vormis, et suurendada mastaabisäästu kaudu tõhusust. See tähendab, et Euroopa Keskpank jaotab tootmise igaks aastaks euroala riikide keskpankade vahel nii, et eri nimiväärtusega paberraha valmistab piiratud arv trükikodasid ja iga keskpank tegeleb vaid ühe või paari teatava nimiväärtusega pangatähe hankimisega. Logistilised varud ja ühine strateegiline varu (eurosüsteemi strateegiline varu) tagavad euro rahatähtede tarnimise järjepidevuse. Varusid

⁴ Välja arvatud juhul, kui vahetub mündil kujutatav riigipea.

kasutatakse muu hulgas uute euroalaga liitujate eurole üleminekuks vajaliku esialgse koguse tarnimiseks, näiteks Sloveenia puhul, kes liitub euroalaga 1. jaanuaril 2007. Euroopa Keskpank on võtnud vastu ka suunised pangatähtede hankimisel kasutatava ühtse hankemenetluse sisseseadmise kohta, mida hakatakse rakendama hiljemalt 2012. aastal.

Euromüntide tootmine on riikide pädevuses. Kuna otsuseid tehakse detsentraliseeritult, jääb saamata ühiskasutusest tulenev kasu ja saavutamata tõhususe kasv, eelkõige tootmise ja hoiustamise kooskõlastamine. Näiteks ei välista praegune raamistik seda, et mõned riigid otsustavad münte juurde toota samal ajal, kui teistel on sama nimiväärtusega müntide ülemäärased varud. Seetõttu võiks uurida süsteemi edasiarendamise võimalusi, eelkõige seoses kolme väiksema nimiväärtusega müntidega (1-, 2- ja 5-sendised), mis kokku moodustavad keskmiselt umbes 80% uute müntide toodangust. Need vääringud toovad vähe emissioonitulu ning nende tootmis- ja muud seotud kulud (transpordi-, pakendamiskulud jne) on võrreldes nende nimiväärtusega suured. Kuna erinevate liikmesriiki tähistavate külgede olemasolu takistab teatud määral mündivarude vahetamist ja üleandmist, võivad mõned liikmesriigid olla valmis kasutama oma kolme väiksema nimiväärtusega vääringu nõudluse osaliseks katmiseks standardse liikmesriiki tähistava küljega münte. Uurida tuleks ka muid müntide tootmisega ja hoiustamisega seotud sünergiate loomise ja ärakasutamise võimalusi, tehes seda eelkõige koostöös Euroopa Keskpangaga, et kasutada ära viimase kogemust selles valdkonnas.

3.4. Euromüntide süsteemiga seotud ühiskulud

Euromüntide süsteemi teatavad elemendid nõuavad kõigi euroala liikmesriikide koostööd, eelkõige teadus- ja arendustegevuse, teabevahetuse jne alal. Puhtpraktilistel põhjustel näib olevat mugavam ja tõhusam rahastada ühistegevust ühisest eelarvest (nagu euro pangatähtede puhul rahastab sarnaseid tegevusi Euroopa Keskpank), selle asemel, et nõuda riikidelt sisse makseid enne, kui ühiseid meetmeid saab rakendada või isegi kavandada. Seetõttu tuleks uurida võimalust luua eraldi ELi eelarverida euromüntidega seotud ühist huvi pakkuvate projektide ja tegevuse jaoks.

3.5. Euro pangatähtedelt ja müntidelt saadav emissioonitulu

Käibel olev sularaha on emiteerivale asutusele rahalise sissetuleku (mida nimetatakse üldiselt emissioonituluks või senjoraažiks) allikaks. Euro pangatähtede puhul liidetakse see sissetulek kokku ja jagatakse euroalasse kuuluvate riikide keskpankade vahel spetsiaalse meetodi abil, mis põhineb iga riigi SKP-l ja rahvaarvul. Euromüntide puhul on olukord teistsugune, kuna emissioonitulu (mis enam-vähem võrdub mündi nimiväärtuse ning tootmis- ja käibeelaskmiskulude vahega) saavad münte emiteerivad riigid. Selline lähenemine peaks kõiki võrdselt rahuldama tingimusel, et ei esine suuri riikidevahelisi müntide „netovoogusid” (näiteks süstemaatilised sissevood teatavatesse riikidesse või väljavood teatavatest riikidest), millisel juhul tuleks ette näha olemasoleva süsteemi mõningane kohandamine.

3.6. Raamistik euro kaitsmiseks võltsimise eest

12 liikmesriigis ja mitmes kolmandas riigis käibelolevate euro pangatähtede ja müntide kasutuselevõtmine nõudis kooskõlastatud ja riikide reguleerimisalast väljapoole ulatuvaid jõupingutusi, et kaitsta kõnealust vääringut võltsimise eest.

Kuigi euro kaitstuse tagamise eest vastutavad peamiselt liikmesriigid, teevad riigid omavahel koostööd võltsimisvastase võitluse toetamiseks. Ülesanded on jagatud Euroopa Komisjoni / Euroopa Pettustevastase Ameti (OLAF), Euroopa Keskpanga, Europoli, Eurojusti ja Interpoli vahel.

Euroopa tasandil on ühisraha üldise kaitsetaseme tõstmiseks ja kõnealuse valdkonna õigusaktide ühtlustamiseks vastu võetud tõhus õiguslik raamistik. Võltsitud pangatähtede ja müntide riiklikud analüüsikeskused teevad tihedat koostööd Euroopa Keskpanga võltsingute analüüsi keskuse ja komisjoni/OLAFi Euroopa tehnika- ja teaduskeskusega, et tuvastada, uurida ja kõrvaldada ringlusest võltsitud euro pangatähtesid ja münte. Lisaks on võetud meetmeid, et tagada kriminaalkaristuste ühtlus asjakohasel tasemel.